

Sprøjtefri Have

Husk – du bor oven på dit drikkevand

Danske
Vandværker

Det finder du i folderen

Drop sprøjtemidler i haven	3
Fjern ukrudtet.....	4
Ukrudt i køkkenhave og staudebed	5
Græsplænen	6
Mos i græsplænen	7
Ukrudt på fliser eller grus.....	8
Hold fliserne rene.....	8
Grus (perlegrus, granitskærver, stabilgrus, stenmel)	8
Varmebehandling.....	9
Undgå bar jord.....	10
Planterester.....	10
Planter til bunddække	11
Flis, Halm og kompost	11
Efterafgrøder i køkkenhaven.....	12
Hjælp insekterne på vej.....	12

Kære Beboer

I Danmark drikker vi vand direkte fra hanen og sådan skal det gerne blive ved med at være. Vi skal derfor huske passe godt på vores drikkevand.

Du bor i et område, hvor vandværket indvinder grundvand, som bliver til det drikkevand der kommer ud af din vandhane. Det er derfor vigtigt, at du undgår at bruge bekæmpelsesmidler eller anden kemi i din have, som kan forurene grundvandet. På nuværende tidspunkt er der ikke regler om, at du som privat haveejer ikke må bruge bekæmpelsesmidler i din have, men vi vil gerne opfordre dig til at lade være. I denne pixibog kan du læse mere om, hvordan du kan bekæmpe dit ukrudt uden at bruge kemi.

Tak fordi du passer på drikkevandet
Med venlig hilsen,
Dit vandværk

Drop sprøjtemidler i haven

Sprøjtemidler er skadelige, for de bliver spredt til jord, dyr og planter, og de kan sive ned i grundvandet.

Du skal ikke følge de gamle husråd om salt og eddikesyre. Salt (natrium) får vigtige næringsstoffer til at udvaske, klorindholdet i saltet kan skade planterne. Eddikesyren dræber nyttigt mikroliv i jorden og kan forårsage voldsomme ætsninger.

I denne pixibog kan du læse, hvordan du kan slippe for ukrudt i din have uden at bruge kemi.

Fjern ukrudtet

Det er nemmest at fjerne ukrudtet efter regnvejr, når rødderne er løse. Du kan også bruge kogende vand direkte på planten, det svarer til at bruge en gasbrænder. Planten fordamper sig ihjel.

Rodukrudt, som for eksempel skvalderkål og kvikgræs, er flerårigt og har dybtgående rødder med udløbere til alle sider. Det skal have særbehandling.

Du kan:

- grave det forsigtigt op, så rodstumper ikke deles, og planten dermed formeres
- stresse det ihjel. Fjern alt overjordisk hver gang planten får to til fire nye blade. På et tidspunkt har planten brugt al sin næring i rødderne og dør
- fjerne blomster- og frøstande, så planterne ikke sår sig selv igen. Husk, at mælkebøttefrø kan modne efter, at planten er gravet op, så de skal ikke i komposten
- dække jorden med kraftig sort plast, så lyset ikke trænger ned og får planterne til at spire i overfladen. Ofte skal plastdækket ligge i mere end en sæson, så det skal kunne holde til sne og blæst.

Du skal huske at rense jorden grundigt for roddele, og rester af rodukrudt skal ikke i kompost eller bede, hvor det kan gro videre.

Ukrudt i køkkenhave og staudebed

Når du skal fjerne et eller toårigt ukrudt er det bedst at bruge hakkejern og håndlugning. Du skal holde jorden løs i overfladen omkring planterne, så spirer ukrudt ikke så let. Du kan lade ukrudtet ligge på overfladen som jorrdække.

Bruger du ikke efterafgrøder, skal du kultivere eller rive dine bare jordstykker én gang om ugen.

Græsplænen

Til en vis grad må vi leve med lidt ærenpris og bellis, for det er svært at få en helt ukrudtsfri græsplæne.

Du kan efterså bare pletter om foråret, på den måde bliver plænen tæt, og ukrudt og mos trives dårligt i en tæt plæne.

Slå græsset én gang om ugen til fem cm's højde. Klipper du mere af, kan planterne miste deres konkurrenceevne.

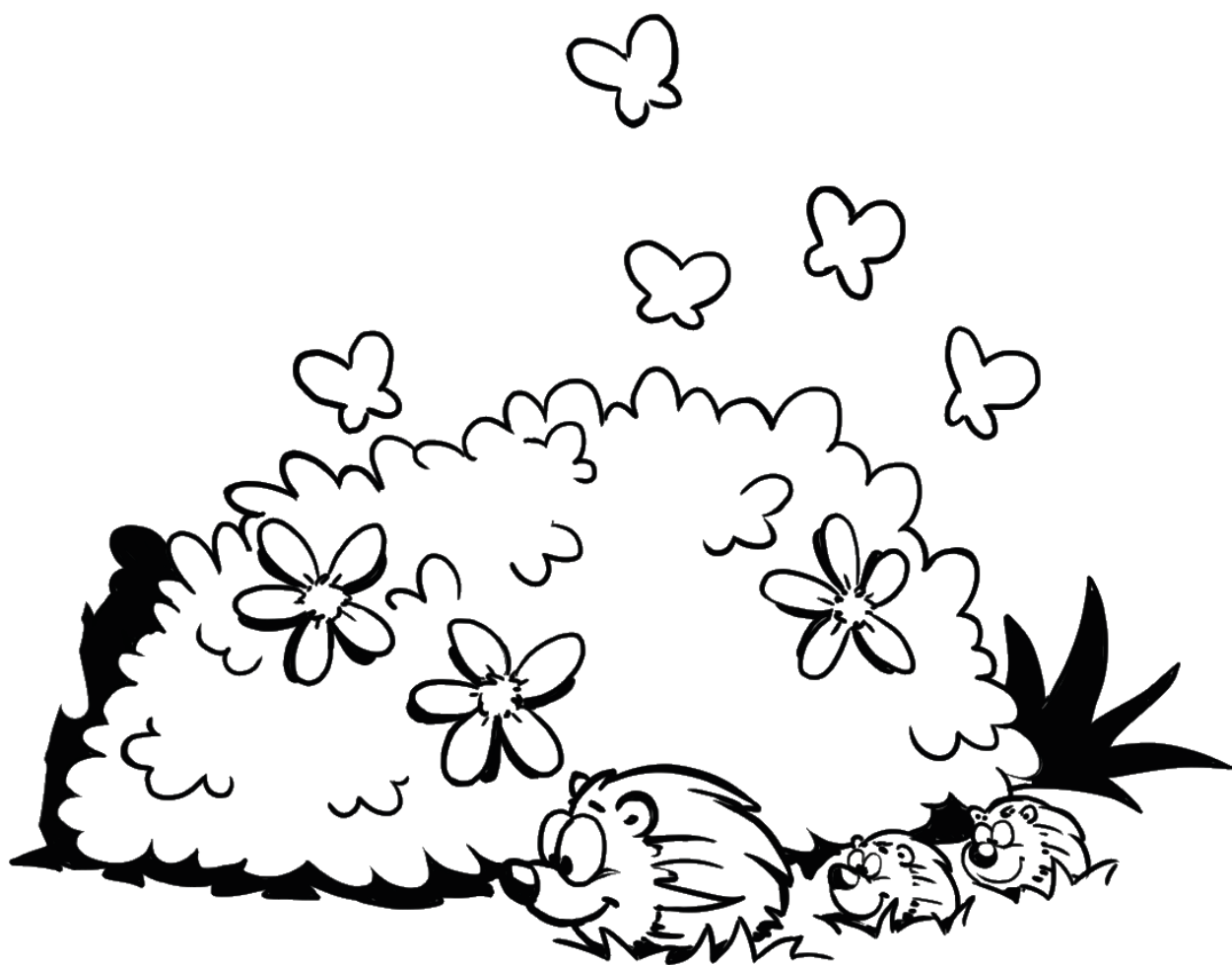
Efterlad græsafklip til regnormene, på den måde er plænen næstelsvfor-synende med næringsstoffer. Du kan supplere ved at så kløver eller give et tyndt lag, cirka 0,5 cm, kompost i foråret. Det kan være nødvendigt at give et kalktilskud med tre til fire års mellemrum.

Græsrodde skal have ilt, men du kan tilføje et lag filtergrus eller sandkasse-sand med et par års mellemrum. Du kan også »lufte« plænen med en greb eller en motoriseret vertikalskærer. Har du mange regnorme, sørger de for luft ved at grave gange.

Når du skal klippe en helt ny plæne for første gang, skal du vente, til græsset har fået kraftige rødder. Græsset må gerne være 8–10 cm langt.

Mælkebøtter i græsplænen skal skæres over så langt nede som muligt. Husk at en mælkebøtte kan sætte modne frø, selvom den ligger oven på jorden eller i komposten.

Mos i græsplænen

Du kan fjerne mos i plænen med en rive og undlade at klippe græsset kortere end fem cm.

Græs trives ikke i skyggen, men det gør mos, så du kan i stedet plante rabarber eller anlægge et staudebed med planter, som tåler skygge, for eksempel forårsløg, hosta, storkenæb, akeleje og høstanemone.

Du skal ikke bruge jernvitriol, eller jernsulfat, det kan svide græsset og mosset kommer hurtigt igen. Du kan i stedet bruge en rive, når mosset tørrer ud om foråret. Nogle har i øvrigt gode erfaringer med at beskytte planter i krukke og køkkenhaven mod snegle med afrevet mos.

Mos har svært ved at etablere sig, hvis græsset får lov til at blive lidt længere i efteråret.

Ukrudt på fliser eller grus

Skal du anlægge en ny terrasse eller sti, så brug ukrudtsdug som underlag for grus eller fliser, når rodukrudtet er fjernet. Og du kan lægge græsarmeringssten, sten med huller, hvor der kan vokse græs, for eksempel i indkørslen.

Det er en god ide at plante fugeplanter mellem fliserne, for eksempel bidende stenurt, krybende timian eller trædebregne. De dækker fugen og optager pladsen for uønskede planter som ukrudt.

Hold fliserne rene

Du bør feje med en stiv kost mindst én gang om ugen, så du fjerner kimplanter og den jord, frøene kan spire i. Visne plantedele, der formulder, kan skabe god grobund for ukrudt. Det er nemmest at fjerne ny spiret ukrudt lige efter regn.

Brug regelmæssigt en fugerenser, et flisejern, en gammel køkkenkniv eller lignende. Det er godt at fylde fugerne efter en til to gange om året. Planter har svært ved at gro i fuger fyldt op med fugesand på grund af den høje pH. De er desuden udsat for slid og svækkes hurtigt.

Grus (perlegrus, granitskærver, stabilgrus, stenmel)

Jo grovere materialet er, desto sværere er det at få bugt med ukrudtet. I tørre perioder kan du rive arealet, så kimplanterne forstyrres, og større planter »slides«. Du skal skære ukrudtet over lige under jordoverfladen med et skuffejern. På større arealer kan du bruge hjulhakke eller montere skuffejern på fræser/havetraktor.

Gentag behandlingen én gang om ugen.

Varmebehandling

Du kan også fjerne ukrudt ved at flamme- eller dampbehandle. Du skal være opmærksom på, at du kun skal blanchere ukrudtet i få sekunder. Du skal altså ikke brænde det. Når et blad er blancheret, kommer der et mørkegrønt mærke, hvis du klemmer på det.

Du skal starte behandlingen i marts. Hele forsommeren skal du behandle hver anden uge. Og hver tredje uge fra midsommer indtil frosten kommer.

Vær opmærksom på, at helt tørre planter og stedsegrønne planter er meget brandfarlige, også selvom der er skærm på brænderen. Så vær forsigtig, hvert år er der uheldige haveejere, som kommer galt afsted og får startet en brand.

Varmebehandling skader ikke planter med et vækstpunkt, der ligger under jordoverfladen, for eksempel græsser eller rosetter af mælkebøtter, hyrdetaske og kamille. Du vil derfor få det bedste resultat, hvis du både brænder og skuffer.

Undgå bar jord

Det er et rigtig godt tip at begrænse ukrudtets adgang til plads, lys, vand og næring ved at dække jorden. Bunddække er ikke i sig selv svaret på ukrudtsproblemer. Det virker kun, hvis du har fjernet alt rodukrudt først.

Et godt dække holder på fugt og næringsstoffer, så de ikke udvaskes efter regn eller blæser væk. Jorddække hindrer også, at jorden bliver sammenpresset. Det giver skjulesteder til nyttedyr, men du skal være opmærksom på, at svampe og snegle også kan opformeres her.

Du skal passe på med at pakke dækket for tæt, da det skader de dyr og mikroorganismer, som lever i jorden.

Der er flere muligheder for at dække jorden.

Planterester

Du skal lade de visne planterester, kviste og døde smådyr formolde i jordoverfladen. Du kan bruge ukrudt uden frø, hækafklip og andre småkviste eventuelt efter en tur i kompostkvarnen samt efterårets visne blade. Det giver næring til jordens mikroliv og bidrager til at forbedre jordstrukturen.

Planter til bunddække

I naturen ser man næsten aldrig store flader med samme art. Når et bed består af flere arter, er det ikke så udsat for angreb af plantesygdomme og skadedyr. Der er biologisk mangfoldighed, og du kan få vejledning på planteskolen, hvis du ikke har det store plantekendskab.

Vælg bunddækkeplanter ud fra voksested. Du skal tage højde for sol, skygge, højde og blomstringssæson, og du kan sætte forårsløg mellem bunddækkeplanterne. Du kan vælge planter af forskellig art og blande stedsegrønne med løvfældende arter. Skal du hurtigt have fyldt et bart område med planter, kan du for eksempel vælge honningurt, morgenfrue, katost eller andre sommerblomster.

Flis, Halm og kompost

Du bør ikke bruge flis fra træer fra andre verdensdele, for de kan huse ukendte skadedyr og sygdomme. Et lag på fem til ti cm ren træflis egner sig især under buske og træer, mens barkflis og flis af tynde grene egner sig til resten af haven.

Du skal kun lægge flis på som dække, du skal ikke blande det ned i jorden. Ren træflis, halm og grov kompost bruger kvælstof for at blive nedbrudt og »stjæler« dermed fra nytteplanterne. Når jorddækket formuler, bliver næringsstofferne igen frigivet.

Halm egner sig særlig godt til at lægge mellem jordbærplanter, så der ikke kommer jord på bærrerne.

Det er godt at bruge kompost til jorddække. Den kan forbedre humusindholdet og jordens struktur. Men er der ukrudtsfrø i komposten, skal du sørge for at luge.

Jo mere omsat komposten er, desto højere er næringsindholdet. Kompost, der er meget omsat og næringsrig, kan være så kraftig, at den skader små kimplanter. Normalt vil ét til tre kilo pr. kvadratmeter være passende.

Halvomsat kompost er fin til dække af jord mellem stauder og under små frugttræer. Det er også godt som vinterdække i køkkenhaven.

Efterafgrøder i køkkenhaven

Når et område i køkkenhaven er høstet, kan du så efterafgrøder. De tager plads, så ukrudtet ikke spirer, og de holder på fugt og næringsstoffer. Du kan for eksempel bruge sennep, havre, honningsurt, spinat, boghvede eller katost.

Det er en god ide at så forskellig slags efterafgrøde, da man ellers kan risikere at opformere skadedyr og plantesygdomme. Valget af efterafgrøde skal også ses i sammenhæng med sædskiftet i haven. Hvis man dyrker mange kål, kan brug af en korsblomstrende art som sennep til efterafgrøde øge risikoen for opformering af kålbrok.

Du kan også så grøngødning, frø af ærteblomstfamilien, for eksempel lupiner, perserkløver eller blodkløver. De samler kvælstof, som de efterlader i jorden, når de visner.

Hjælp insekterne på vej

Hjælp insekterne med at finde føde. Så masser af blomster i bede og også på områder med græs. Tør og sandet jord er typisk næringsfattig og også de mest trængte områder i den danske natur. De fleste sommerfugle trives bedst i næringsfattige områder, hvor der er lys, varme og blomster. Når du skal så blomsterfrø, fjern da græstørven, tilsæt ny jord og bland sand i muldjorden, så den bliver mere næringsfattig. Strø blomsterfrø sammen med lidt sand på arealet og dæk frøene med et tyndt jordlag.

Hvis du har et hjørne i haven, hvor du kan lave en bunke med kvas, afskårne grene og visne blade, er det et godt gemmested for mange dyr og organismer som svampe. En bunke marksten eller et stenbed kan også tiltrække insekter og edderkopper.

Plant buske, buske blomstrer typisk tidligt på året og giver føde til insekterne hvor der er mangel på føde. Af buske med blomster og bær kan nævnes almindelig hvidtjørn, kvæde og almindelig hyld.

